

УДК 351.74:343.23

Д.М. АФАНАСІАДІ, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

НАПРЯМКИ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ І КОМПЕТЕНТНИХ ОРГАНІВ, ПОСАДОВИХ ОСІБ ОКРЕМИХ ДЕРЖАВ, МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ МІЖНАРОДНОГО ХАРАКТЕРУ

Ключові слова: взаємодія, правоохоронні органи, посадові особи, міжнародні організації, злочини

Механізм взаємодії правоохоронних і компетентних органів, посадових осіб окремих держав, міжнародних організацій при розслідуванні злочинів міжнародного характеру являє собою багатофункціональне та багаторівневе явище, до складу якого входить велика кількість структурних елементів, більшість з яких окрім загальних для всього механізму взаємодії цілей, завдань та функцій, мають також власне цільове призначення з відповідними йому завданнями, функціями та повноваженнями. Враховуючи таку складність зазначеного механізму, цілком очевидно, що якість та ефективність його роботи залежить від цілої низки факторів, не останнє місце серед яких займають питання визначення напрямків взаємодії.

Необхідно зауважити, що ті чи інші аспекти взаємодії у різних сферах суспільного життя, зокрема у сфері протидії злочинності, досліджували: А. Аксьонов, М. Ануфрієв, В. Тропін, В. Болотова, М. Камлик, Ю. Свеженцева, О. Бандурка, А. Глієв, Д. Гребельский, І. Гуткін, К. Єрмаков, Н. Яблоков, І. Герасимов, А. Загорний, Л. Драпкін, І. Можасєва, В. Степанов, О. Виноградова, М. Пашковський, В. Гребенюк, В. Маляренко, С. Кравчук, В. Максименко та ін. Ці та інші правники

зробили значний внесок у розробку проблематики зазначеної взаємодії. Проте ряд питань все ще залишається дослідженим фрагментарно та потребує наукового опрацювання, це у повній мірі стосується і напрямів взаємодії із закордонними правоохоронними та компетентними органами, посадовими особами іноземних держав, міжнародними організаціями.

Чітке визначення напрямків діяльності суб'єктів, у тому числі спільної, забезпечує конкретизацію та цілеспрямованість їх зусиль, а також попереджає розпорошеність дій з їхнього боку та можливий вихід ними за межі власної, визначеної законодавством, компетенції. Оскільки стаття 19 Конституції України однозначно проголошує, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [1].

Така важливість напрямків діяльності вимагає їх законодавчого оформлення. На національному рівні сьогодні існує декілька нормативно-правових документів, що закріплюють напрямки діяльності компетентних органів та посадових осіб у боротьбі зі злочинністю. Так, наприклад, у статті 6 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» записано, що основними напрямками боротьби з організованою злочинністю є: створення правової основи, організаційних, матеріально-технічних та інших умов для ефективної боротьби з організованою злочинністю, організація міжнародного співробітництва у цій сфері; виявлення та усунення або нейтралізація негативних соціальних процесів і явищ, що породжують організовану злочинність та сприяють їй; запобігання нанесенню шкоди людині, суспільству, державі; запобігання виникненню організованих злочинних угруповань; виявлення, розслідування, припинення і запобігання правопорушенням, вчинюваним учасниками організованих злочинних угруповань, притяг-

нення винних до відповідальності; забезпечення відшкодування шкоди фізичним та юридичним особам, державі; запобігання встановленню корумпованих зв'язків з державними службовцями та посадовими особами, втягненню їх у злочинну діяльність; протидія використанню учасниками організованих злочинних угруповань у своїх інтересах об'єднань громадян і засобів масової інформації; запобігання легалізації коштів, здобутих злочинним шляхом, використанню суб'єктів підприємницької діяльності для реалізації злочинних намірів [2].

Цікавим є підхід до визначення напрямків діяльності викладений у пункті IV Інструкції про взаємодію правоохоронних органів у сфері боротьби з організованою злочинністю. У даному документі фактично взяті напрямки із вищезазначеного Закону «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» та розділені на дві більш загальні групи, а саме: стратегічний напрямок, який складають – організація реалізації державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю, усунення причин і умов її існування, удосконалення правової бази боротьби з організованою злочинністю; та тактичний напрямок, до якого входять виявлення, документування й припинення діяльності організованих злочинних груп, злочинних організацій, попередження, розкриття й розслідування вчинених ними злочинів, розшук, затримання учасників організованих злочинних формувань, відшкодування збитків державі, фізичним та юридичним особам [3].

Ще одним нормативно-правовим документом, відповідно до положень якого відбувається взаємодія національних владних суб'єктів з приводу протидії злочинності, та нормами якого закріплені напрямки цієї співпраці є Інструкції «Про взаємодію правоохоронних та інших державних органів України у боротьбі із злочинністю».

Своє пряме нормативно-правове закріплення напрямки міжнародної взаємодії пра-

воохоронних та інших компетентних органів віднайшли у ряді нормативно-правових документів міжнародного характеру. Так, наприклад, у статті 1 Угоди про взаємодію міністерств внутрішніх справ незалежних держав у сфері боротьби зі злочинністю встановлено, що Сторони на основі чинного законодавства своїх держав здійснюють співробітництво за такими основними напрямками: а) боротьби зі злочинами проти життя, здоров'я, свободи, гідності особи та власності; б) боротьби з бандитизмом, тероризмом і міжнародною злочинністю; в) боротьби з незаконними операціями зі зброєю, боєприпасами, вибуховими, отруйними речовинами і радіоактивними матеріалами; г) боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин; д) боротьби з виготовленням і збутом підроблених документів, грошей та цінних паперів; е) боротьби зі злочинами в сфері економіки; ж) боротьби з контрабандою, а також злочинами, об'єктом яких є культурні та історичні цінності; з) розшуку злочинців, осіб, які сховалися від слідства і суду, відбування покарання, безвісти зниклих, а також осіб, які ухиляються від сплати аліментів і виконання рішення суду по позовах; и) встановлення невідомих трупів, особистості невідомих хворих і дітей; і) боротьби зі злочинами на автомобільному, залізничному, водному, повітряному і трубопровідному транспорті. Сторони також здійснюють співробітництво в забезпеченні безпеки дорожнього руху, ліквідації пожеж, усуненні наслідків стихійних лих, катастроф, епідемій, епізоотій [4].

Також можна відзначити Угоду про співробітництво між Генеральною прокуратурою України та Генеральною прокуратурою Республіки Білорусь, Угоду про співробітництво між Генеральною прокуратурою України та Генеральною прокуратурою Республіки Казахстан, Угоду про співробітництво між Генеральною прокуратурою України та Генеральною прокуратурою Російської Федерації. Ці нормативно-правові акти містять ідентичні

статті, у положеннях яких передбачено, що Сторони здійснюють співробітництво в наступних основних напрямках: забезпечення захисту прав і свобод людини та громадянина; боротьба зі злочинністю, в тому числі в її організованих формах, тероризмом, корупцією, торгівлею людьми та людськими органами, незаконним обігом зброї, наркотичних засобів і психотропних речовин, злочинами у сфері економіки та високих технологій (кіберзлочинністю), а також іншими видами злочинів, що становлять підвищену загрозу для суспільства; організація та забезпечення виконання міжнародних договорів про видачу, правову допомогу та правові відносини в кримінальних справах; пересилання матеріалів прокурорсько-слідчої діяльності, в тому числі архівних; підготовка та підвищення кваліфікації кадрів для органів і установ прокуратури; науково-дослідницька діяльність з питань, які становлять взаємний інтерес. Взаємодія з питань видачі та надання правової допомоги в кримінальних справах здійснюється в порядку, передбаченому спільними міжнародними договорами [5–7].

Зауважимо, що напрямки діяльності тих чи інших компетентних суб'єктів, а також напрямки їх взаємодії між собою з приводу боротьби зі злочинністю, в тому числі міжнародного характеру, можуть прямо не вказуватися в окремій статті закону, конвенції, міжнародної угоди чи іншого нормативно-правового акту. Проте – це не означає, що у даному правовому документі такі напрямки не присутні, просто вони можуть бути розкидані (розпорошені) у тексті інших статей. Так, наприклад, у Положенні про Бюро з координації боротьби з організованою злочинністю та іншими небезпечними видами злочинів на території держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав немає окремої статті, присвяченої напрямкам діяльності цієї міжнародної організації. Однак на підставі аналізу норм зазначеного Положення, а також виходячи з того, що напрямки діяльності

суб'єкта відбивають у собі його завдання та функції, можемо виділити такі напрямки діяльності Бюро з координації боротьби з організованою злочинністю та іншими небезпечними видами злочинів на території держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав [8]: сприяння у підготовці та проведенні оперативно-розшукових заходів і комплексних операцій, які зачіпають інтереси декількох держав-учасниць СНД; сприяння у здійсненні міждержавного розшуку і видачі осіб, які сховалися від кримінального переслідування або виконання вироку; сприяння слідчо-оперативним і оперативно-розшуковим групам, співробітникам міністерств внутрішніх справ і держорганів держав-учасників СНД у розкритті та розслідуванні злочинів, у виконанні інших службових завдань; формування спеціалізованого банку даних про лідерів злочинного середовища, організаторів і активних учасників міжнародних злочинних угруповань та їх злочинні зв'язки; надання за запитами або в ініціативному порядку відповідної інформації в зацікавлені міністерства внутрішніх справ держав-учасниць СНД; забезпечення обміну інформацією (у тому числі оперативно-розшукової) між міністерствами внутрішніх справ, а також між міністерствами внутрішніх справ та іншими правоохоронними органами держав-учасниць СНД з питань боротьби з організованою злочинністю, тероризмом, незаконним оборотом наркотиків та іншими небезпечними видами злочинів; участь в підготовці та реалізації Рішень Ради глав держав СНД, Ради глав урядів СНД і СМВС в сфері боротьби з організованою злочинністю, тероризмом, незаконним оборотом наркотиків та іншими небезпечними видами злочинів; збір та аналіз інформації про стан взаємодії міністерств внутрішніх справ держав-учасниць СНД у боротьбі з організованою злочинністю, тероризмом, незаконним оборотом наркотиків та іншими небезпечними видами злочинів, результати реалізації відповідних програмних документів; вироблен-

ня пропозицій щодо підвищення ефективності співробітництва; підготовка за дорученням СМВС та в ініціативному порядку інформаційно-аналітичних матеріалів та інших документів для розгляду на її засіданнях; участь у розробці проектів міжнародних договорів та інших документів міжнародного характеру про боротьбу з організованою злочинністю, тероризмом, незаконним оборотом наркотиків та іншими небезпечними видами злочинів; участь у проведенні конференцій та семінарів з проблем боротьби з організованою злочинністю, тероризмом, незаконним оборотом наркотиків та іншими небезпечними видами злочинів.

Отже, як видно з вищевикладеного матеріалу, існує доволі велика кількість напрямків, за якими відбувається діяльності, в тому числі співробітництво, правоохоронних та інших компетентних органів і посадових осіб як на внутрішньодержавному так і міжнародному рівнях, з приводу боротьби зі злочинністю взагалі та розслідуванню злочинів міжнародного характеру зокрема.

Здійснюючи класифікацію напрямків досліджуваної взаємодії, з нашої точки зору, слід виходити із того, що вона охоплює не лише співробітництво у процесі конкретних оперативно-розшукових чи кримінальних справ, але співпрацю у з тих питань, що мають на меті сприяння працівникам поліцейських відомств та інших компетентних органів у налагодженні контактів, отриманні знань, навичок, позитивного міжнародного досвіду, технічної підтримки тощо.

На нашу думку, найбільше практичне значення матиме виокремлення таких напрямків взаємодії правоохоронних і компетентних органів, посадових осіб окремих держав, міжнародних організацій при розслідуванні злочинів міжнародного характеру:

1. Нормотворчий чи нормовстановлюючий. Сутність даного напрямку полягає у спільному виробленні нормативного підґрунтя протидії міжнародній злочинності, тобто

нормотворчий напрямок – це спільна діяльність двох чи більше держав в особі їх компетентних органів та посадових осіб, а також органів і посадових осіб міжнародних організацій по створенню та впровадженню у життя єдиних, та обов'язкових у рівній мірі для всіх учасників нормотворчого процесу правових норм у тій чи іншій сфері суспільних відносин.

У сфері міжнародних відносин та міжнародного права не існує спеціального нормотворчого органу, головною функцією якого було би розроблення, прийняття та введення в дію правових норм з приводу врегулювання тих чи інших міжнародних відносин. Міжнародна правотворчість є активною творчою діяльністю суб'єктів міжнародного права по формуванню правової норми шляхом узгодження державних інтересів, позицій та досягнення на цій основі консенсусу з приводу прийняття тих чи інших правових норм.

Таким чином, спираючись на вище викладене, нормотворчий напрямок сфері міжнародної взаємодії щодо розслідування злочинів міжнародного характеру полягає у спільному виробленні ні підставі взаємних компромісів та домовленостей державами і (або) між народними організаціями, від імені яких виступають повноважні органи чи (та) посадові особи, матеріальних і процесуально-процедурних норм права, які регламентуватимуть порядок співробітництва сторін, зокрема в частині надання правової допомоги один одному, під час розслідування злочинів міжнародного характеру.

Вважаємо за необхідне підкреслити, що норми права можуть міститися також і в документах, які видаються міжнародними організаціями, створеними декількома державами з конкретними цілями, наприклад Бюро з координації боротьби з організованою злочинністю та іншими небезпечними видами злочинів на території держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав. Однак, як

правило, такі норми містять рекомендаційних характер і виконуються державами на власний розсуд.

2. Наступним напрямком є – безпосередня взаємодія органів правопорядку в процесі виконання оперативно-розшукової діяльності по конкретним злочинам міжнародного характеру, здійснення слідчих дій по ним, опрацювання інформації про ці суспільно-небезпечні діяння або осіб, причетних до їх вчинення. Даний напрямок також можна розділити на дві групи, на підставі таких критеріїв як територіальне розповсюдження взаємодії та суб'єктів, залучених до неї. У зв'язку із цим відзначимо такі напрямки: глобальне співробітництво, регіональне та відомче. залежності від суб'єктів, залучених до міжнародного співробітництва, воно поділяється на глобальне, регіональне, відомче, а також таке, що реалізується через «офіцерів зв'язку», особисті контакти працівників або міжнародні організації. Надзвичайно важливими суб'єктом, що забезпечує нормальне глобальне співробітництво у боротьбі зі злочинністю, є Міжнародна організація кримінальної поліції – Інтерпол. Притаманна їй ознака «глобальності» зумовлена тим, що зазначена організація об'єднує переважну більшість світових держав.

3. Ще одним важливим напрямком досліджуваної взаємодії є наукове співробітництво та обмін досвідом. Воно знаходить свій прояв, перш за все, в організації та участі правоохоронних та інших компетентних органів і посадових осіб у різного роду наукових конференціях, семінарах, нарадах, «круглих столах», під час яких вони презентують свої напрацювання у боротьбі з конкретними видами злочинів, висловлюють своє бачення та пропозиції щодо окремих аспектів роботи. Також в межах даного напрямку взаємодії на підставі здійснених наукових досліджень перед компетентним суб'єктам можуть ставитися питання щодо внесення певних змін до діючої нормативно-правової бази.

4. Тісно пов'язаний з науковим наступний напрямок взаємодії, а саме: навчально-освітнє співробітництво. Даний напрямок, безсумнівно, виконує надзвичайно важливу роль у налагодженні та реалізації ефективної взаємодії компетентних суб'єктів при розслідуванні злочинів міжнародного характеру. Звісно буде цілком справедливим вказати на те, що не варто і перебільшувати значення навчально-освітньої співпраці, а тим більше ставити його попереду нормотворчого напрямку чи напрямку пов'язаного із безпосереднім вчиненням спільних дій, операцій під час розслідування конкретних злочинів міжнародного характеру. Однак з іншого боку, як свідчить сучасна практика, злочинність розвивається набагато швидше, ніж відповідна правозастосовна практика, що є цілком логічним. Адже спочатку завжди виникає проблема, а вже потім – шлях її розв'язання. У зв'язку із цим стає зрозумілим, що постійне навчання та вдосконалення усіх співробітників правоохоронних та інших компетентних органів є необхідною складовою ефективної взаємодії. Адже, коли представники співпрацюючих сторін володіють знаннями про: найновіші методики протидії злочинам міжнародного характеру, можливості міжнародних правоохоронних та неурядових організацій, специфіку законодавчої бази зарубіжних країн; мають у своєму розпорядженні відповідні навички та передовий міжнародний позитивний досвід; грамотно використовують систему комунікативних зв'язків з іноземними колегами та ін., вони мають реальну змогу налагодити посправжньому дієву систему міжнародних зв'язків, яка суттєво підвищить показники результативності роботи правоохоронних та інших компетентних органів і посадових осіб окремих держав під час розслідування злочинів міжнародного характеру.

5. І останній напрямок взаємодії правоохоронних і компетентних органів, посадових осіб окремих держав, міжнародних організа-

цій при розслідуванні злочинів міжнародного характеру – це матеріально-технічна підтримка сторін. Сутність цього напрямку полягає у наданні взаємної фінансової підтримки та технічної допомоги у вигляді новітніх технологій технічних пристроїв, механізмів, транспортних засобів тощо. Так у статті 29 вищезгаданої Конвенції ООН Держави-учасниці сприяють наданню допомоги технічної допомоги, яка сприятиме видачі та взаємній правовій допомозі [9]. Активно сприяють правоохоронцям у цій сфері міжнародні організації (насамперед, Міжнародна організація з міграції) та Посольство США в Україні. Одним з основних партнерів є офіс Координатора ОБСЄ в Україні, за підтримки якого здійснюється фінансування перекладів клопотань про надання міжнародної правової допомоги у кримінальних справах та відповідей на такі клопотання [10, с.17].

Отже, підсумовуючи, можемо констатувати, що різноманітність завдань і функцій правоохоронних та інших компетентних органів і посадових осіб у сфері розслідування злочинів, а також постійний якісний розвиток механізмів вчинення злочинів міжнародного характеру обумовлює наявність досить просторого переліку напрямків взаємодії компетентних суб'єктів різних держав та міжнародних організацій між собою під час розслідування злочинів міжнародного характеру. Зауважимо, що викладена нами класифікація напрямків досліджуваної взаємодії не претендує на виключність. Даний перелік, з нашої точки зору, містить найбільш важливі у адміністративно-правовому контексті напрямки співробітництва правоохоронних і компетентних органів, посадових осіб окремих держав, міжнародних організацій при розслідуванні злочинів міжнародного характеру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України : від 28.06.1996 р.

// ВВР України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» // ВВР України. – 1993. – № 35. – Ст. 358.

3. Спільний наказ МВС Україна та ЦУ СБУ «Про затвердження Інструкції про взаємодію правоохоронних органів у сфері боротьби з організованою злочинністю» : від 10.06.2011 р., № 317/235 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0822-11>.

4. Соглашение о взаимодействии министерств внутренних дел независимых государств в сфере борьбы с преступностью : от 24.04.1992 г. / утв. с предостережением Постановлением Кабинета Министров УРСР : от 08.06.1992 г., № 307 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/997_245.

5. Угода про співробітництво між Генеральною прокуратурою України та Генеральною прокуратурою Республіки Білорусь : від 18.05.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/112_158.

6. Угода про співробітництво між Генеральною прокуратурою України та Генеральною прокуратурою Республіки Казахстан [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/398_075.

7. Угода про співробітництво між Генеральною прокуратурою України та Генеральною прокуратурою Російської Федерації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/643_367.

8. Рішення щодо Положення про Бюро з координації боротьби з організованою злочинністю та іншими небезпечними видами злочинів на території держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав : від 25.11.2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.nau.ua/doc/?code=997_a91.

9. Конвенция Организации Объединенных

Наций против транснациональной организованной преступности [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/orgcrime.shtml.

10. Актуальні аспекти міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України на напрямку протидії торгівлі людьми / Гаврилюк В. І., Дубина В. І., Данилюк М. П. – К. : Цифра, 2007. – 173 с.

Афанасіаді Д. М. Напрямки взаємодії правоохоронних і компетентних органів, посадових осіб окремих держав, міжнародних організацій при розслідуванні злочинів міжнародного характеру / Д. М. Афанасіаді // Форум права. – 2012. – № 1. – С. 52–58 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-1/12admzmx.pdf>

Викладена класифікація напрямків взаємодії правоохоронних і компетентних органів, посадових осіб окремих держав, міжнародних організацій при розслідуванні злочинів міжнародного характеру. Показано, що різноманітність завдань і функцій означених органів обумовлює напрямки взаємодії компетентних суб'єктів різних держав та міжнародних організацій між собою під час розслідування злочинів міжнародного характеру.

***

Афанасиади Д.М. Направления взаимодействия правоохранительных и компетентных органов, должностных лиц отдельных государств, международных организаций при расследовании преступлений международного характера

Изложена классификация направлений взаимодействия правоохранительных и компетентных органов, должностных лиц отдельных государств, международных организаций при расследовании преступлений международного характера. Показано, что разнообразие задач и функций обозначенных органов обуславливает направления взаимодействия компетентных субъектов разных государств и международных организаций между собой во время расследования преступлений международного характера.

***

Afanasiadi D.M. Directions of Interplay Law-Enforcement and Competent Authorities, Service Employees of the Separate States, International Architectures at Fact-Finding of Crimes of International Character

Classification of directions of interplay law-enforcement and competent authorities, service employees of the separate states, international architectures at fact-finding of crimes of international character is stated. It is demonstrated that a diversity of tasks and functions of the marked out organs stipulates directions of interplay of competent subjects of the miscellaneous states and international architectures among themselves during fact-finding of crimes of international character.